

EDUCAR EN ESPORTS DE MUNTANYA

Avantatges d'educar en esports de muntanya

La pràctica de l'esport, més enllà de millorar la condició física i facilitar l'aprenentatge de destreses tècniques i tàctiques, és un instrument per al desenvolupament físic, psíquic, social i moral dels infants i joves. Aquesta pràctica és independent de l'edat i el context en la que es dugui a terme.

Les activitats esportives d'hivern incorporen un gran component educatiu i d'esforç que cada cop està més present en els àmbits escolars i familiars. El respecte a la muntanya, el clima fred i les dificultats tècniques són aspectes que fan créixer als infants i joves que practiquen els esports de muntanya.

Aquests esports, en general, són molt complets, físicament saludables pel treball que comporten, la concentració i l'esforç. Es realitzen en un marc en el que fan augmentar la relació amb la natura i fan créixer emocions i sensacions d'alt nivell, com la capacitat d'apreciar la bellesa d'alguns espais i la grandiositat de les nostres valls i muntanyes, entre d'altres.

Fa temps que des de diferents àmbits de l'Administració, de les entitats, i de la societat en general, s'estan impulsant al nostre país, de manera creixent, diferents accions i manifestacions de caràcter recreatiu i esportiu en les estacions d'esquí de muntanya.

Actualment es troben ja molt integrades a les activitats escolars i existeix una àmplia oferta de colònies i estades d'esquí entre setmana o de caps de setmana que omplen les pistes d'esquí de Catalunya.

De tota manera, caldria incrementar la pràctica a llocs que encara, per manca de pressupost o de formació al respecte, no duen a terme activitats a la neu.

Si més no, és important destacar la profunda transformació que ha experimentat aquesta activitat. Ha deixat de ser un esport elitista, gràcies a l'oferta formativa accessible a tots els pressupostos i a persones amb diversitat funcional, i que imparteixen les escoles d'esquí. Ara es tracta d'un esport universalitzat i apte per a tothom, però cal tenir present que s'han de mantenir unes normes de seguretat i unes condicions dels espais i escenaris, de manera que hi hagi un respecte i un cura dels mateixos.

Accions realitzades

1. Pla Estratègic d'Esports d'hivern de Catalunya

Aquest pla pretenia visualitzar la situació dels diversos esports d'hivern al nostre país i plantejar quines havien de ser les pautes i actuacions a seguir, per a potenciar els esports de neu i els esports de gel al nostre territori. Això va permetre disposar d'una guia que contemplés tots els elements bàsics estructurals necessaris per aconseguir una major i millor pràctica d'aquests esports. De tota manera, encara hi ha accions per implementar perquè el seu límit temporal es va fixar en el 2022.

Sense dubte, el pla va ajudar tant a la promoció de l'esport de base i de lleure com als processos de tecnificació i alt rendiment dels esports d'hivern, amb la perspectiva d'aconseguir esportistes amb possibilitats d'obtenir els millors resultats possibles dins de la competició d'alt nivell. I per tant, també havia de reforçar els diversos treballs i projectes de la candidatura dels Jocs Olímpics d'Hivern Barcelona-Pirineu 2022.

Tot i l'evolució que hem experimentat des de la posada en pràctica del Pla estratègic d'esports d'hivern, continua havent una manca de referents i líders esportius (esportistes d'alt nivell i reconeguts/des) en les diferents disciplines dels esports d'hivern per la població en general, això va acompanyat d'un poca presència en els mitjans de comunicació, poques notícies, reportatges i altra informació relacionada amb les competicions d'hivern, en especial d'aquelles disciplines de gel.

De tota manera, cal esmentar l'aportació positiva i continuada del programa "Temps de neu" a TV

2. Programa Esport Blanc Escolar

A nivell escolar, el programa Esport Blanc Escolar és la primera iniciativa portada a terme per a promocionar i popularitzar els esports d'hivern a Catalunya. És un programa del Consell Català de l'Esport, amb el suport del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya i la col·laboració de la Federació Catalana d'Esports d'Hivern, encarregada de desenvolupar el programa tècnic. Les activitats van adreçades a 2.688 estudiants de 3r i 4t de primària de 60 centres educatius pirinencs.

El programa va destinat a la promoció de l'esquí escolar, en les diferents modalitats, entre els alumnes de les escoles de les comarques del Pirineu. Aquesta iniciativa és fruit del Pla Estratègic dels Esports d'Hivern a Catalunya (2012-2022), que tenia com a objectiu la promoció i popularització dels esports d'hivern, és a dir, 1) impulsar la iniciació i el coneixement dels esports d'hivern i 2) Educar mitjançant l'esport a respectar, gaudir, conèixer, estimar i conèixer les nostres muntanyes.

Els objectius generals del programa són:

- Ajudar en la formació integral dels alumnes
- Educar mitjançant l'esport a l'aire lliure a respectar i gaudir de la muntanya,
- Adquirir habilitats: coordinació, equilibri, valor, confiança, que ajudaran als alumnes al desenvolupament de les aptituds físiques.
- Aprendre la tècnica dels esports de neu.
- Aconseguir que tot l'alumnat que viu a les comarques pirinenques tinguin l'oportunitat d'aprendre a esquiar.

Els objectius tècnics que vol assolir el programa són:

- Desenvolupar l'agilitat, l'equilibri i la coordinació
- Desenvolupar la velocitat, agilitat i resistència mitjançant activitats lúdiques.
- Desenvolupar les capacitats físiques i les llibertats fonamentals del moviment de l'esquí.

El programa Esport Blanc Escolar, des dels seus inicis als cursos 2013-2014, fa un balanç molt favorable i la seva continuïtat és indispensable. Aquest programa consta de vuit sessions dins l'horari lectiu: tres d'esquí alpí, tres d'esquí nòrdic i dos de surf de neu. Les sessions estan dirigides per tècnics esportius de nivell II (TDEII) inscrits en el registre de professionals de l'esport.

El curs 2018-19 es va implementar a les 9 comarques de muntanya, 61 centres educatius (14 ZER + 37 escoles públiques + 10 escoles concertades), i hi van participar uns 2.525 escolars. Està previst que enguany hi participin gairebé uns 3.000 escolars de 3r i 4t de primària.

Per altra banda, dins el programa "l'Escola fa esport a la ciutat", dirigit per l'Institut Barcelona Esport de l'Ajuntament de Barcelona i gestionat pel Departament de Programes Municipals del Consell de l'Esport Escolar de Barcelona, hi ha un projecte anomenat: Programa de promoció escolar d'Esports d'Hivern Barcelona (EH-BCN) que ofereix la possibilitat d'apropar als infants i joves la pràctica dels esports d'hivern enllaçant continguts de coneixement del medi natural amb el desenvolupament d'habilitats motius bàsiques.

Els principals col·laboradors del programa, gestionat per la FCEH, són les estacions d'esquí alpí, les estacions d'esquí nòrdic i les instal·lacions de gel de Barcelona. Ofereixen sessions d'activitat física per diferents cursos de primària (3r, 4rt i 5è de Primària i 3r ESO).

3. Federació Catalana d'Esports d'Hivern

La Federació Catalana d'Esports d'Hivern (FCEH) està integrada per 80 clubs pertanyents a diferents comarques catalanes i el seu objectiu és promocionar, organitzar, gestionar i coordinar la pràctica de tots els esports d'hivern dins l'àmbit de Catalunya, sense afany de lucre. Amb més de 10.000 federats la seva raó de ser són els mateixos clubs que la integren i en aquest sentit la FCEH és un dels clubs.

Actualment la federació treballa amb els següents grups de tecnificació:

- Esquí de fons, Centre de Tecnificació Parc del Segre (Seu d'Urgell)
- Esquí alpí, Centre Especialitzat de Tecnificació de la Vall d'Aran i Centre de Tecnificació Cerdanya
- Surf de neu, Centre de Tecnificació de la Cerdanya (La Molina)
- Esquí de muntanya, Centre de Tecnificació de la Cerdanya (La Molina)
- Patinatge artístic, Centre de Tecnificació de Barcelona
- Patinatge velocitat, Centre de Tecnificació de Barcelona.

Pel que fa als monitors que treballen a les estacions d'esquí de Catalunya, es té constància que són aproximadament un miler, comptant totes les estacions; essent Baqueira i La Molina les que en tenen més.

De tota manera, no es disposa dades agregades per saber les dades dels seus perfils. Això sí, han de tenir una titulació homologada per dur a terme la seva activitat i treballen en les diferents escoles d'esquí de les estacions.

Professions de muntanya

1. Escola Catalana d'Alta Muntanya

L'Escola Catalana d'Alta Muntanya (ECAM) és l'òrgan tècnic de la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya (FEEC) que té com a funció l'activitat docent.

Té com a precedent en l'existència, des de l'any 1953, la delegació catalana de la "Escuela Nacional de Alta Montaña" (ENAM). La seva creació l'any 1978, en el si de la FEEC, va consolidar l'agrupació d'experts i tècnics que van planificar els primers cursos de formació en les diferents especialitats.

Actualment, l'ECAM té com a funció principal la formació de personal docent de les entitats i clubs excursionistes en totes les disciplines esportives competència de la FEEC i contemplades als seus Estatuts. Els seus membres són els que duen a terme la formació per esportistes a les entitats i clubs associats a la Federació. L'Escola està formada per instructors federatius i tècnics d'esport de muntanya i escalada.

2. Asociación Española de Guías de Montaña

La AEGM es va crear l'any 1993, a l'agrupar les distintes associacions professionals existents amb l'objectiu de solucionar els aspectes relacionats amb la formació i la capacitat professional, així com el reconeixement i regulació de l'exercici de la professió representant a aquest col·lectiu davant organismes i institucions oficials de l'Estat i de les diferents comunitats autònomes.

L'associació reuneix un miler de guies de muntanya de les cinc especialitats enquadrades en les titulacions de Tècnics Esportius en Muntanya: Mitja muntanya, Barrancs, Alta Muntanya, Escalada i Esquí de Muntanya. La titulació oficial reconeguda els acredita per a la realització de labors de guiat en el medi natural.

Es calcula que a Espanya hi ha unes 1.800 persones amb alguna d'aquestes titulacions de les quals mig miler estan retirats o no exerceixen de guies com a primera activitat.

Hi ha alguns centres d'educació secundària que ofereixen ensenyaments esportius (Grau Superior) Tècnic/a superior d'esquí de Muntanya

Pel que fa a com es tracten els continguts relacionats amb les comarques de muntanya, val a dir que aquests s'estudien a l'educació primària, a 3er i a 4art: Vall d'Aran, Alta Ribagorça, Pallars Jussà, Pallars Sobirà, Alt Urgell, Cerdanya, Ripollès i la Garrotxa. S'estudia on estan situades, el relleu, els rius i la vegetació així com el tipus de feines que s'hi duen a terme. Aquests continguts es desenvolupen en l'assignatura del Medi Natural i també en el d'Educació Física, duent a terme un tractament interdisciplinari.

Entre la Diputació de Lleida i el Consell Català de l'Esport es va signar l'any 2016 un conveni de col·laboració per tal de promoure, en la segona etapa de la primària (3er i 4art), els valors com el respecte, el coneixement del medi i de les muntanyes del Pirineu.

Aquest conveni arriba als 894 alumnes de 18 escoles de les diferents comarques de muntanya i significa que es dedicaran 8 sessions anuals, dins l'horari lectiu, de pràctica de les diferents modalitats de l'esquí: alpi, de fons i surf de neu.

Una altra qüestió a tenir en compte a l'hora de planificar futures accions és contribuir a la millora de la qualitat dels tècnics a les estacions de muntanya. Es tracta dels professionals que treballen a les estacions d'esquí com conductors i ajudants de remuntador (ajudant de conductor, conductor de telesquí, conductor de telecadira de pinça fixa i conductor de telecadira o telecabina desembragable, conductor de màquina trepitjaneus) i operaris de les instal·lacions de producció de neu, pister socorrista i especialista en la provocació d'allaus. Tots aquests professionals han rebut una mínima formació, si és que la reben, per executar la seva feina.

Els pisters sanitaris tenen una formació en funció de quina és la seva especialitat: 1) un primer grup que s'especialitza amb medicina de muntanya, ho ofereix actualment la Universitat de Girona, 2) un segon grup que seran experts en explosius amb una titulació que atorga el Ministerio de Justicia, i 3) un tercer grup que seran especialistes en mecànica i física, en maquinaria. També hi ha cursos de producció de neu, que ofereix FGC i ajuntaments.

La Direcció General de Transport ofereix una jornada de formació pels remuntadors (també hi ha tres nivells en funció de la dificultat en la gestió).

Quant a la formació dels tècnics, es dur a terme en els Cicles Formatius: Grau Superior d'Esquí Alpí, d'Esquí de fons i de Surf de neu. Aquesta formació consta de 930 hores (730 als centres educatius i 200 hores al centre de treball).

Hores d'ara existeix un Grau de l'Activitat Física i l'Esport on hi ha una menció entre d'altres cinc, sobre Natura i Lleure, és a dir, tres assignatures (24 crèdits) per tractar la neu.

La Universitat de Lleida oferirà INEFC a La Seu d'Urgell a partir del curs 2020-2021, un grau de Ciències de l'Activitat Física i l'Esport (CAFE). Aquest grau estarà especialitzat en esports de natura. L'objectiu és que tingui un caire transfronterer, per tal d'incorporar alumnat provinent d'Andorra i de França. La implantació d'aquests estudis es farà de forma gradual. Aquest grau potenciarà un àmbit que s'està convertint en un "motor econòmic" als territoris de muntanya. Serà una excel·lent oportunitat per a formar especialistes en l'àmbit de l'esport de muntanya que puguin treballar en el programa Esport Blanc Escolar, entre d'altres iniciatives.

També la Universitat de Lleida, juntament amb altres quatre universitats catalanes, des del curs 2018-2019 ofereix un Màster Oficial en gestió d'àrees de muntanya. De caràcter professionalitzador, proposa la formació especialitzada de postgraduats universitaris amb capacitats d'anàlisi específica de les dinàmiques, potencialitats i problemàtiques de les àrees de muntanya i de fer propostes i organitzar iniciatives innovadores de planificació i gestió per al desenvolupament sostenible d'aquests espais, tant des de l'àmbit públic com de la iniciativa privada.

És un Màster innovador en el seu camp de coneixement, ja que no existeix una oferta formativa adreçada específicament a la gestió d'àrees de muntanya en tot l'entorn. Si més no, en aquests moments, hi ha 14 estudiants matriculats, la meitat dels quals són joves originaris de comarques de muntanya i l'altra meitat provinents de zones urbanes exterior però interessats per la muntanya. Provenen dels graus de geografia o mediambientals i de ciències socials.

3. Associació Catalana d'Estacions d'Esquí i Activitats de Muntanya (ACEM)

Es tracta d'una associació dedicada a la promoció i difusió del sector turístic de l'alta muntanya i l'esquí. Ofereix nombrosos serveis als seus socis, entre els quals destaquen els cursos de formació per a professionals del sector.

Agrupa empreses relacionades amb el sector de l'esquí i del sector turístic de l'alta muntanya en general. Entre els seus socis es troben les principals estacions d'esquí nòrdic i alpí de Catalunya. Ofereix als seus socis serveis integrals de gestoria, assessoria, difusió, promoció, coordinació, representació davant els organismes públics i relació amb associacions i estacions d'esquí d'altres països.

A més, organitzen cursos de formació i reciclatge en els quals es forma professionals del sector turístic d'alta muntanya per millorar la qualitat dels seus serveis. Es posa l'accent en el respecte al medi ambient i els valors de la natura i l'alta muntanya.

L'Associació organitza cada any un programa de cursos de formació i reciclatge, posant a l'abast els mitjans necessaris per formar al personal de les empreses del sector i així millorar la qualitat dels serveis turístics de muntanya.

El format dels cursos, realitzats a una de les estacions d'esquí associades a l'ACEM, permet tant la realització de pràctiques de les diferents matèries impartides en situacions reals, com l'intercanvi d'opinions i experiències entre persones de diverses estacions i amb responsabilitats i llocs de treball diferents a les seves estacions, igual que entre professors i alumnes.

Els cursos que actualment es duen a terme són: Conductor de telesquís i telecadires (I, II, III), conductor de màquines trepitjaneu (nivell bàsic i nivell avançat) i Píster (I, II).

Diagnosi

En aquest apartat s'han de diferenciar dos àmbits d'actuació: 1) l'educatiu¹, aquell que s'adreça a nens i nenes en l'àmbit escolar, de les etapes primària i secundària; i 2) el formatiu², que té a veure en la formació de professionals del món de la muntanya i de l'esport d'hivern.

En el primer dels àmbits, es constata que gràcies al Programa Esport Blanc Escolar no només s'estan promocionant els esports d'hivern a la població infantil de Catalunya, sinó que s'està educant en els valors del respecte i la convivència, i desenvolupant determinades habilitats motrius pròpies d'aquest tipus d'esports. També l'existència de cicles formatius de grau mitjà i superior de tècnics d'esquí de muntanya.

En l'àmbit de la formació, tot i que les federacions, associacions i escoles organitzen la formació i el reciclatge dels professionals del sector d'alta muntanya (Empresaris, sanitaris, treballadors de l'hoteleria, la restauració, etc.), encara manca una formació unificada de qualitat.

Caldrà planificar futures accions per a contribuir a la millora de la qualitat dels tècnics a les estacions de muntanya, dels professionals que treballen a les estacions d'esquí com conductors i ajudants de remuntador (ajudant de conductor, conductor de teleesquí, conductor de telecadira de pinça fixa i conductor de telecadira o telecabina desembragable, conductor de màquina trepitjaneus) i operaris de les instal·lacions de producció de neu, píster socorrista i especialista en la provocació d'allaus. Tots aquests professionals han rebut una mínima formació, si és que la reben, per executar la seva feina,

En qualsevol cas, es té constància que s'organitzen cursos de formació i reciclatge en els quals es forma professionals del sector turístic d'alta muntanya per millorar la qualitat dels seus serveis. A més, es posa sistemàticament l'accent en el respecte al medi ambient i els valors de la natura i l'alta muntanya.

Per altra banda, els monitors de les Escoles d'Esquí que, tot i disposar de titulacions adients per dur a terme la seva feina, els coneixements que se'ls hi ofereixen a les diferents entitats de formació no estan estandarditzats i, en alguns casos, es requereix elevar el nivell. Tampoc es disposen de dades agregades per poder obtenir el perfil d'aquest professional.

Pel que fa al tractament dels mitjans de comunicació sobre les estacions d'esquí i les activitats que s'hi duen a terme, tot i els esforços com el programa de TV3 Temps de Neu, segueix havent-hi una manca de referents i líders esportius (esportistes d'alt nivell i reconeguts/des) en les diferents disciplines dels esports d'hivern per la població en general,. Això va acompanyat d'un poca presència en els mitjans de comunicació, poques notícies, reportatges i altra informació relacionada amb les competicions d'hivern, en especial d'aquelles disciplines de gel.

¹ L'educació és un procés on es forma a la persona de manera integral, amb un seguit d'activitats, podrà assimilar i desenvolupar uns coneixements, tècniques, actituds i valors, per a poder afrontar la vida.

² Fa referència a la instrucció, és a dir, oferir uns determinats coneixements més específics, per a poder executar una activitat professional amb un nivell de competència.